

POZORJE NA RASKRSNICI

Kada je jubilara Sterijina proslava prerasla svoj okvir i pretvorila se u stalnu teatarsku smotru, bila je to manifestacija rešenosti da se jedna već poslovično loša situacija skine sa liste akutnih problema naše kulture. U pohvalama koje su deljene Pozorju u danima njegovog osnivanja bila je vidljiva nada da će ova institucija samim aktom svog postojanja i svojim specifičnim značajem revidirati dotadašnji repertoar u kome se kolekcija dramskih antikvitetu selila u prstenu teatarskih kuća od jedne do druge, prelazići sa scene na scenu, ista, inventivna i klisheirana, pretvarajući jedan živ mehanizam, koji je već njegova funkcija odredila da reaguje brže od svih ostalih rodova umetnosti, u drametiku, prema kojoj čovek može da oseća ili ne oseća izvesno poštovanje, što je, naravno stvar ukusa i gledista, ali živu kritičku reč ne može iskazati, jer je sve već bezbroj puta rečeno, afirmisano je što je zaslužilo afirmaciju, negirano je što je svojim kvalitetima određeno da se zaboravi, i sve je to revidirano i rerevidirano po ko zna koji put.

Prvo Sterijino pozorje proteklo je u jubilarnom raspodelenju, obrisi jedne buduće tradicije tek su se počeli nazirati i ono što se smatra manifestacijom savremenih pozorišnih dostignuća datira praktično od drugog Pozorja. Početak kao da je potvrđivao optimističke pretpostavke. Konkursnala su 24 pozorišta, a prijavljene su 34 drame, od tog broja su svega tri teksta bila dramatičari i to dve dramatičarke savremenih dela („Pesma“ i „Naslednik“). Nakon selekcije, koju su obavile područne komisije, na repertoar se našlo jedanaest drama. O ovom Pozorju moramo i danas govoriti u superlativima, jer četiri drame, koje su njegov najčistiji rezultat, i danas stoje kao nesumnjiva vrednost. Da su nas dočimla pozorja obogatila svako sa četiri teksta ranga „Nebesnog odreda“, „Glorije“, „Ljuljaške u tužnoj vrbi“ i „Svoga tela gospodar“, mi bismo mogli da ostanemo optimisti. Ali to se nažalost nije dogodilo. Doprinos trećeg je već mnogo skromniji (izvršna dramatičarka „Večer v čitavnici“ i drame „Bližnji svoj“, „Heraklo“ i „Put u izvesnost“). Cetrvrto nam u odnosu na tekstove nije donelo ništa značajnije, a peto jedino „Areteja“.

Ostajući po strani od stare besplodne diskusije klackalice „Ima drama — nema drama“, apstrahujući privremeno zamerke odbiru komisija, neophodno je progovoriti o nekim principi-

ma na kojima se zasnivala dosadašnja aktivnost ove institucije i licim posledicama njihove primene.

Princip je, naprimer, da na Pozorju svaka pozorišna kuća može učestvovati samo sa jednom predstavom! Ovakva odluka je očigledno neodrživa i svaka argumentacija u prilog ove tvrdnje je nepotrebna. Posledice: na III pozorju izostaje „Pijesak i pje-na“ Jura Kaštelana, a na petom — „Dom tišine“ Cirilova — Belo vića.

Princip je, dakle, da dobar tekst mora biti i dobro interpretiran, inače ga nikakvi literarni kvaliteti neće dovesti na Pozorje. Posledica: Djurkovićeva dramatičarka, „Pesme“ Oskara Daviča konkurše na drugom a uspeva da se pojavi tek na petom!

Statut takođe dozvoljava da i druge ustanove, bez obzira koliko imale veze s pozorištem ili ne, mogu dodeljivati svoje nagrade u svim kategorijama nagradivanja. Time se omogućava, bez obzira da li je ta mogućnost do sada korišćena, da subjektivni, nimalo opštejugoslovenski afiniteti prema nekom ili nekome, kao i prema umetničke tendencije za nečijom afirmacijom, koje obično imaju lokalistički karakter, umanje značaj i samih nagrada Umetničke komisije Pozorja.

To su sve simptomi koji ukazuju na neophodnost da se učine izvesne korekcije u samom statutu ove institucije, koje će omogućiti elastičniji odnos prema pozorišnim repertoarima, čuvajući istovremeno nivo kriterijuma odabiranja i ocene.

Pet godina, koliko je prošlo od osnivanja Pozorja, dovoljno je da se uoče nedostaci, da se jednoj kulturnoj manifestaciji da zadovoljavajući oblik i njen autoritet vrhovnog abritra u dramskom stvaralaštvu stabilizuje. Praksa je, međutim pokazala da je u ovom slučaju taj vremenski period dovoljan samo za ocenjivačce sa strane, ali ne za Umetničku komisiju čiji pretnednik smatra da je deset godina minimum vremena, koji je potreban da se situacija oko Pozorja razbistri!

Prateći pažljivo sva mišljenja o Pozorju, publikovana i ona izrečena po kuluarima, došao sam do zaključka da je osnovni nesporazum izazvan podeljenšću mišljenja oko toga da li je Pozorje smotra svih elemenata koji čine jednu predstavu, čime bi i sve nagrade imale ekvivalentnu namenu ili je ono stimulans dramskim piscima, a nagrade podeljene u ostalim kategorijama samo jedno nenametljivo usme-

ravanje repertoarske politike a domaće savremene tekstove i jačanje afiniteta teatarskih interpretatora za naše dramske likove.

Razlika nije velika ali je uočljiva. Po prvoj varijanti recimo glumac Djordje Jelišić dobija nagradu zato što komisija smatra da je on darovit i sposoban glumac (u to ni ja ne sumnjam), koji je sasvim neopravdano i greškom komisije ostao bez nagrade za interpretaciju Zelenog u Nebeskom odredu (što je takođe tačno), a po drugoj bi on dobio nagradu ZA interpretaciju Miće u „Pesmi“, da je ta interpretacija bila bar približna onakvom celini! akcentirati kao neko malo opšteesteko „za“ ili kao veliko „za“ ljubavi prema tekstu, koja od reditelja, glumaca i celog kreatorskog ansambla stvara angazovane saborce pisca, a ne ambiciozne, svojevoljne visivsektore.

Peta godišnjica Pozorja dočeka- kana je od mnogih sa pesimizmom koji je sasvim opravdan. Pojavila su se čak i ekstremna mišljenja da Pozorje treba ukiniti, što je ne samo neložično, nego pokazuje i odsustvo verostalosti u efikasnost svih korektivna koji bi nesumnjivo Pozorje učinili onakvim, kakvo je zamisljeno od inicijatora. Vratiti našu savremenu dramu u startni položaj zbog nepravilnog starta njenih ocenjivača, značilo bi kazniti onog koji nije kriv. Bilo bi daleko korisnije suziti kompetenciju područnih komisija na pravo odbacivanja samo onih tekstova koji ne ispunjavaju ni najelementarnije norme u pogledu kvaliteta i dramske funkcionalnosti, a ostali posao prepustiti jednom kompletnom ocenjivačkom sastavu. Ako bi nam tada opet došao Večiti mladoženja sa svojim arhaičnoinfantilnim meditacijama, koje pored Areteja zaista nemaju nikakvih izgleda da probude u nama nekakvu drugu sklonost osim skandalizovanja nad kulturnim nivoom našeg ranog devetnaestog veka, na Pozorju bi se našli i Antigona Dominika Smolea, Dom tišine Cirilova-Belovića, Pozdrav šerifu Arsenia Dikića, Grotzke Djordja Lebovića, Zašto plačeš tata Ivaneca, Ljubav Milana Djokovića i sigurno još niz tekstova koji se radjaju i umiru na nekoj provincijskoj estradi i koji ni ne stignu do očiju naše kritike, koncentrisane

po metropolama i okupirane beogradskim, zagrebačkim, ljubljanskim i sarajevskim pozorišnim problemima, koji su često manje značajni od borbe malih pozorišnih kuća na jednom još folklornom tu- rezistentnom prema svim svežijim prodorima savremene misli.

Zapostavljanje malih pozorišta je fatalna greška Pozorja. Nivo nacionalne kulture, pa uporedo i nivo nacionalnog teatra ne diže se usredotočavanjem napora na evropeizaciju i nadevropeizaciju centralnih ustanova, nego borbom provincije od onog stepena koji će omogućiti integriranje centara i provincije u celini sa približno ravnomenim ritmom kulturnog razvoja.

Signal za pobunu, protest koji se čuo na savetovanju dramskih pisaca, u vidu apela upravnička osječkog pozorišta i pored svojih pogrešno usmerenih zahteva, deluje kao ozbiljna opomena. Centri se nadju pobudjeni da protestuju tek kada nekom od tih pozorišta zapreti likvidacija, tada se govori o mačehinjskom odnosu prema kulturi, spominju se investicije u sportska društva i slično. Ali u intervalu između dve ovakve pobune, kulturni živi dve provincije prepušta se samom sebi, dakle govori se o zaostalosti a ništa se ne čini da se pomogne onima koji na svojim leđima osećaju posledice te zaostalosti i koji i pored svoje najmanje snaže vuku uzbrdo najveći deo tereta. Ako već nema jedinstven i siguran kriterijum, onda žrtvuju neke manje interese u korist većih interesa, ne držimo se striktno jednog uokvorenog vremena trajanja, produžimo Pozorje i na mesec dana pa dovedimo i ona pozorišta za koja bi dolazak na ovakvu manifestaciju značio neuporedivo više nego za neka naša renomirana pozorišta koja se katkada ponešaju kao starija braća Pozorja i pokušavaju da svoj odbir pretpostave odbiru Umetničke komisije.

Savetovanje dramskih pisaca, održano ove godine pod pokroviteljstvom Pozorja, potpuno je promačilo svoju svrhu. Po svom karakteru i po temama glavnih referata ono je trebalo da bude inicijalni kontakt autora i diskusiona tribina, na kojoj bi se raspravljalo o onome što koči razvoj naše dramske literature i što bi joj pomoglo da ozbiljnije kre- tivno svojoj potpunoj afirmaciji i pokušaju da svoj odbir pretpostave odbiru Umetničke komisije. Od svega toga čuli smo nekoliko upštenih, manifestantnih izjava, jedan zanimljiv i oštar referat o odnosu pozorišnih uprava prema dramskim piscima i čehovsko odbranašku diskusiju u kojoj je centralna tema bio honorar. Time su dramski pisci učinili medvedju uslugu onom delu pozorišne kritike koja se bori za njihovu primarnu ulogu u politici teatra, sa napomenom da je većina ozbiljnijih autora bila van ove diskusije.

Kada sam govorio o malom i velikom „za“ u principu nagradivanja, smatrao sam da je Umetnička komisija vrlo često davala nagrade po principu ma- log „za“. Klasičan primer ovakvog kriterijuma je nagrada koja je data dramu „Zvezde su večne“ za predstavu u celini. Pojam „prestavu u celini“ uključuje mogućnost da pojedini elementi prestave ne budu na odredjenom nivou, a da ih „izvuku“ ostali činioici, pa se tako jedan veliki minus markira sa nekoliko malih kvaliteta. U ovom slučaju taj veliki minus bio je sam tekst. Time je povredjen osnovni princip, rezon postojanja same institucije.

Sa funkcijom Pozorja nespojiv je i već ustaljeni običaj da se u njegovom okviru proslavljaju razni jubileji. Ako je prvo Pozorje bilo u znaku proslave Sterije, to ima svog opravdanja jer je ono ustvari iz te proslave i izraslo, ali kada nam redom iz godine u godinu dolaze Ivo Vojnović, Dr- žić i Laza Kostić, pa se još pred- vidja da iduća godina bude u znaku stogodišnjice postojanja Srpskog narodnog pozorišta i Hr-

vatskog narodnog kazališta, onda je to aktivnost koja sa zadatkom samog Pozorja nema nikakve veze i treba preporučiti inicijatori- ma ovakvih proslava da ih organizuju kao samostalne aktivnosti, jer na ovaj način optere- žuju jednu instancu, koja ima sa- svim različiti karakter, i koja od ovakvih „dodataka“ ima samo štetu.

Prelog, koji je lansiran na savetovanju, da samo Pozorje na osnovu uvida u sve raspoložive tekstove, odabira repertoar, koji bi pozorišne kuće raspodelile između sebe i pripremile za sledeću godinu, svakako je interesantan i dobar, samo je veliko pitanje da li je i ostvarljiv. Da bi se takav princip realizovao, potrebno bi bilo da se pozorišne kuće odreknu već ustaljene politike stavljanja na repertoar onih dela, koja pravim čuđom uspeju da se provuku kroz ne- ljubazno otkrnutu vrata, a koja se u većini slučajeva provuku svim drugim pre nego svojim umetničkim kvalitetima.

Možda bi se to i moglo poštiti da Umetnička komisija Pozorja ima danas onaj autoritet koji bi imala da nije učinila niz kardinalnih grešaka, pri odabiranju, ocenjivanju i nagradivanju. Ovakvo se politički pozorišnih kuća priključuje i opravdan strah dobromarnemnih, da bi se ovaj princip pretvorio u neku repertoarsku politiku koja se ni po jednom od svojih atributa ne bi razlikovala od politike samih kuća, sa jedinom razlikom, što bi takva praksa postala centralizo- vana i blagoslovljena.

Pozorju preči da postane predmet neinteresovanja onih za koje bi učestvovanje na njemu trebalo već samo po sebi da bude jedinstven i siguran kriterijum, onda žrtvuju neke manje interese u korist većih interesa, ne držimo se striktno jednog uokvorenog vremena trajanja, produžimo Pozorje i na mesec dana pa dovedimo i ona pozorišta za koja bi dolazak na ovakvu manifestaciju značio neuporedivo više nego za neka naša renomirana pozorišta koja se katkada ponešaju kao starija braća Pozorja i pokušavaju da svoj odbir pretpostave odbiru Umetničke komisije.

Za Pozorje se moramo boriti. I ne dozvoliti da njegov ugled iz godine u godinu opada. Jer je ono najveća dosadašnja šansa naše dramske literature, koja je inače sasvim neopravdano zapostavljena iako je po svojim elementima jedan od najpogodnijih oblika saopštavanja čoveka u vreme- nu.

Tomislav KETIG

ISPRAVKA

U prevodu „Antigone“ objavljeno na 12—13 strani prošlog (45) broja potkrale su se sledeće greške:

stih 1 stoji: Nestanite bezumni snovi, nestanite divlja smutnjo noćnih snovidjenja.

a treba: Nestanite bezumni snovi, nestani divlja smutnjo ljudih noćnih snovidjenja.

stih 67 stoji: Otvori oči. I san- naj te ružne sne.

a treba: Otvori oči. Inevaj te ružne sne.

stih 122 stoji: Kako ću bez paža među tim zidovima?

a treba: Kako ću bez paža među tim hladnim zidovima?

stih 153 stoji: Primajući se samo da nad misli svojom uporno bdi

a treba: Primećuje se samo da nad misli svojom uporno bdi

luigi teodosi

zapuštena zemlja, 1960

